

ГРИЦИК Крістіна,
здобувачка вищої освіти факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВА НА МИРНЕ ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КОНВЕНЦІЙНИЙ ВИМІР ДІЯЛЬНОСТІ АРМА

Повномасштабна збройна агресія проти України та запровадження воєнного стану зумовили суттєве розширення повноважень державних органів у сфері втручання у майнові права приватних осіб. В умовах війни особливої актуальності набуває проблема забезпечення справедливого балансу між потребами національної безпеки, суспільними інтересами та законодавчими гарантіями права власності.

Право на мирне володіння майном гарантується статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1]. Навіть в умовах воєнного стану втручання держави у це право не може мати свавільного характеру та повинно відповідати принципам верховенства права, законності, пропорційності та правової визначеності.

У сучасній правозастосовній практиці дедалі більшої дискусійності набувають питання арешту майна та його подальшої передачі в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА – Агентство з розшуку та менеджменту активів) [2] з його подальшою реалізацією та використанням отриманих коштів, зокрема шляхом придбання військових облігацій. Незважаючи на суспільну значущість фінансування оборонного сектору, подібна практика актуалізує питання меж допустимого державного втручання у право власності та відповідності таких заходів стандартам Європейської конвенції з прав людини.

Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово наголошував, що навіть за умов суспільного інтересу втручання держави у право

на мирне володіння майном повинно відповідати критеріям законності, легітимної мети та пропорційності [3]. При цьому будь-яке обмеження права власності не може покладати на особу *«індивідуальний і надмірний тягар»* [4].

Таким чином, в умовах воєнного стану особливого значення набуває проблема забезпечення ефективного конституційного та конвенційного контролю за діяльністю державних органів у сфері арешту, передачі та реалізації майна.

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції містить три взаємопов'язані правила: загальний принцип мирного володіння майном, умови допустимості позбавлення власності та право держави контролювати використання майна в суспільних інтересах. У рішенні у справі «Călin v. Romania» Суд наголосив, що принцип верховенства права є невід'ємною складовою статті 1 Першого протоколу, а тому навіть формальне дотримання національного законодавства не є достатнім для визнання втручання правомірним, якщо таке втручання має ознаки свавільності [5, п. 71].

На практиці арешт майна та його подальша передача в АРМА нерідко супроводжується його фактичною економічною трансформацією через реалізацію активів та подальше придбання військових облігацій. У таких випадках втручання у право власності виходить за межі тимчасового обмеження права користування майном і набуває ознак фактичного позбавлення особи її активів.

Особливо проблемним це є у випадках, коли на момент передачі активів в управління АРМА відсутній обвинувальний вирок суду або належний зв'язок між майном та протиправною діяльністю не був доведений у достатній мірі. За таких умов виникає ризик порушення конституційного принципу презумпції невинуватості та фактичного покладення на особу надмірного тягара в інтересах держави.

ЄСПЛ неодноразово наголошував, що втручання у право власності повинно бути не лише формально законним, але й передбачуваним у своєму застосуванні. У рішенні «*Lelas v. Croatia*» Суд зазначив, що правова невизначеність, непослідовність практики або надмірно широке тлумачення повноважень державних органів є несумісними з принципом верховенства права [6, п. 77-79].

Однією з ключових вимог допустимості втручання держави у право власності є дотримання принципу пропорційності. Відповідно до практики ЄСПЛ, втручання у майнові права повинно забезпечувати «*справедливий баланс*» між суспільним інтересом та необхідністю захисту прав особи [7]. Такий баланс відсутній, якщо на особу покладається «*індивідуальний і надмірний тягар*». Використання реалізованих активів для придбання військових облігацій за умов може класифікуватися як покладання такого «*тягару*».

У рішенні «*Feldman and Slovyansky Bank v. Ukraine*» Суд наголосив, що будь-яке втручання у право власності повинно супроводжуватися належними процесуальними гарантіями, які забезпечують особі реальну можливість бути почутою та ефективно оскаржити відповідні обмеження [8, п. 59].

У контексті діяльності АРМА особливе значення має проблема достатності судового контролю за передачею активів в управління державі. Якщо ухвала про передачу майна в управління АРМА містить формальне обґрунтування та не передбачає належного аналізу наслідків такого втручання для власника майна це може становити порушення Статті 1 Першого протоколу до Конвенції [9, с. 246-264].

Отже, проведений аналіз свідчить, що в умовах воєнного стану проблема захисту права на мирне володіння майном набуває особливої актуальності та виходить за межі суто кримінального процесу, набуваючи конституційно-правового значення.

Практика ЄСПЛ демонструє, що навіть за наявності значного суспільного інтересу, пов'язаного із забезпеченням обороноздатності держави, втручання у право власності повинно відповідати критеріям законності, пропорційності, правової визначеності та ефективного судового контролю.

Особливу дискусійність викликає практика передачі арештованого майна в управління АРМА з його подальшою реалізацією та використанням отриманих коштів для фінансування державних потреб, зокрема придбання військових облігацій. Незважаючи на суспільну важливість підтримки оборонного сектору, такі заходи можуть призводити до непропорційного втручання у право власності ще до ухвалення остаточного рішення суду.

Таким чином, в умовах війни особливого значення набуває принцип верховенства права, який вимагає, щоб навіть суспільно необхідні заходи здійснювалися виключно в межах Конституції України та міжнародних стандартів захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Протокол; Рада Європи від 20.03.1952. Протокол ратифіковано Законом N 475/97-ВР від 17.07.97. URL: База даних «Законодавство України».

2. Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.

3. Справа «Tre Traktörer Aktiebolag проти Швеції» (Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden), заява № 10873/84, рішення від 7 липня 1989 року. HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57586%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57586%22]}).

4. Справа «Суханов та Ільченко проти України» (Sukhanov and Ilchenko v. Ukraine), заяви № 68385/10 та № 71378/10, рішення від 26 червня 2014 року. HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-145014%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-145014%22]}).

5. Справа «Калін проти Румунії» (Călin v. Romania), заява № 54491/14, рішення від 5 квітня 2022 року. HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-216860%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-216860%22]}).

6. Справа «Лелас проти Хорватії» (Lelas v. Croatia), заява № 55555/08, рішення від 20 травня 2010 року. HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-216860%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-216860%22]}).

7. Справа «Sporrong та Lönnroth проти Швеції» (Sporrong and Lönnroth v. Sweden), заяви № 7151/75 та № 7152/75, рішення від 23 вересня 1982 року. HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57580%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57580%22]}).

8. Справа «Фельдман і Слов'янський банк проти України» (Feldman and Slovyanskyu Bank v. Ukraine), заява № 42758/05, рішення від 21 грудня 2017 року. HUDOC. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-179557%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-179557%22]}).

9. Kaplina O., Fomin S. Proportionality of Interference with the Right to Peaceful Enjoyment of Property During the Seizure of Property in Criminal Proceedings in Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2020. Vol. 4(8). P. 246–264. URL: <https://ajee-journal.com/proportionality-of-interference-with-the-right-to-peaceful-enjoyment-of-property-during-the-seizure-of-property-in-criminal-proceedings-in-ukraine>.

ІВАНОВА Валерія,

здобувачка вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: ЮРИСДИКЦІЙНІ ТА НОРМАТИВНІ ВИКЛИКИ

Інтенсивний розвиток цифрових технологій та глобальна трансформація інформаційного простору докорінно змінюють природу суспільних відносин,